

Met een lengte van bijna twee meter is de ruwe haai een van de grootste haaien die langs de Nederlandse kust kan worden aangetroffen.

Mogelijk herstel ruwe haai in Nederlandse kustwateren

Wereldreizigers in de Oosterschelde

Met een lengte van bijna twee meter is de ruwe haai een van de grootste haaien die langs de Nederlandse kust wordt aangetroffen. Uit hengelvangsten zou naar voren komen dat deze wereldwijd overbeviste haaiensoort het langs onze kust wat beter doet. Beleidsondersteunend Onderzoek, waarin de ruwe haai wordt gezenderd, moet helpen in het afstemmen van effectief visserijbeheer.

De ruwe haai is een echte kosmopoliet. Deze lange afstandszwemmer komt voor in bijna alle wereldzeeën,

ook in de Noordzee. De soort bereikt een maximale lengte van 1,95 meter, een gewicht van 44,7 kilo en een

leeftijd van 55 jaar. In 1941 schreef Dr. H. Redeke in zijn standaardwerk *'De Visschen van Nederland'* (1941): *"De Ruwe Haai behoort onder de inlandse soorten tot de middelmatig groote en wordt in de nabijheid onzer kust jaarlijks in talrijke exemplaren, waaronder soms veel jonge, gevangen."* Tot in de jaren 60 van de vorige eeuw werden ruwe haaien vrij regelmatig door sportvissers gevangen in de zeegaten tussen de Waddeneilanden. Mogelijk waren die haaien daar eerder ook geboren.

TEKST

Niels Brevé

FOTOGRAFIE

Sander Boer, Niels Brevé, Frank Dekker, Raymond Hakkert, Sportvisserij Nederland en Peter Verhoog

Na een paar goede jaren vielen de vangsten echter stil. Wereldwijd namen de bestanden sterk af en ook in Nederland verdween de soort, totdat in 2011 in de Oosterschelde ineens een aantal ruwe haaien opdoken in voor ansjovis bedoelde netten.

Graag geziene zomergast

Voor een aantal sportvisseren waren de bijvangsten van ruwe haaien in de Oosterschelde aanleiding om gericht op deze haaiensoort te gaan vissen. Pionier is Peter Boogaard, die inmiddels ruwe haaien tot 1,70 meter heeft gevangen. Boogaard is een echte zeebonk die de Oosterschelde goed kent, zelfs nog van vóór de stormvloedkering. Als sportvisser in hart en nieren vangt, meet, fotografeert en merkt hij de haaien waarna hij de dieren weer netjes loslaat. Maar, is nu echt op basis van toegenomen vangsten door sportvisseren te concluderen dat de ruwe haai terug is van weggeweest? In 2015 meldden garnalenkotters diverse vangsten van pasgeboren haaitjes in de geulen buiten de Waddeneilanden. En daar bleef het niet bij: een oproep van Sportvisserij Nederland in Hét VISblad leverde

de melding op van een viertal ruwe haaitjes van 30 tot 40 centimeter, in het zeegat bij Ameland en offshore van Schiermonnikoog. Toch is dit aantal nog te klein om van daadwerkelijk herstel van de populatie te kunnen spreken, zo concluderen ook biologen van Wageningen Marine Research (WMR).

Nederlandse haaienprogramma's

Om meer te weten te komen over de haaien en roggen in de Noordzee – informatie bedoeld als input voor effectief visserijbeheer – zijn in 2019 diverse onderzoeksprogramma's gestart. De inzet past op de doelen van het Europese Haaienactieplan en valt onder de verantwoordelijkheid van het Ministerie van LNV. Onder meer draagt de kennis over de aanwezigheid van de jonge ruwe haaitjes en grote volwassen vrouwtjes bij aan de doelen van 'Swimway Waddenzee'. In dit project wil men nagaan hoe vis zich door de Waddenzee beweegt en welke gebieden hotspots zijn voor vis. Ook in Beleidsondersteunend Onderzoek (gefinancierd met LIFE IP Deltanatuur) wordt de actuele status van haaien en roggen nader onderzocht. Voor beide program-

Een teruggevangen ruwe haai. Het merkje op de rugvin is duidelijk te zien.

Vrouwen en mannen gescheiden

De ruwe haai *Galeorhinus galeus* valt als soort onder de orde van de grondhaaien en behoort tot de familie van de hondshaaien. In het Engels wordt het dier 'tope' genoemd. De kleur van de rug varieert van donkergrijs tot lichtbruin, terwijl de buik lichtgrijs tot wit is gekleurd. De ruwe haai is een slank gebouwd dier; de snuit is lang en puntig, maar de bek is breed en de tanden daarin zijn messcherp met dwarse puntjes voor meer grip. Een volwassen ruwe haai eet voornamelijk vis en heel soms ook kreeftachtigen en inktvissen. De belangrijkste uiterlijke kenmerken zijn de relatief kleine rugvinnen in de vorm van een driehoek en de grote, kielvormige onderlob in de staart – een duidelijk kenmerk voor actieve, krachtige zwemmers. De mannetjes worden geslachtsrijp bij een lengte van 120–170 centimeter en een leeftijd van 8–11 jaar, de vrouwtjes bij 130–185 centimeter en 13–15 jaar. De ruwe haai verblijft doorgaans in groepen van uitsluitend mannetjes of vrouwtjes, behalve in de paaiperiode in de lente. De soort is levendbarend en de totale reproductieve cyclus duurt twee á drie jaar, afhankelijk van de regio (en de watertemperatuur) waarin de dieren voorkomen. In het late voorjaar en de zomer worden 6 tot 52 jongen geboren met een lengte van 30 tot 36 centimeter. Als 'bevallingsplek' kiezen de vrouwtjes voor ondiep, warm en voedselrijk water. Voor Nederland lijken de zeearm van de Oosterschelde maar ook de Waddenzee wat dat betreft ideale paai- en opgroei gebieden voor de ruwe haai: pasgeboren dieren hebben hier alle kans om relatief veilig – zonder al te veel grote roofvissen – in zeer voedselrijk water op te groeien en jachtgedrag aan te leren.

ma's werkt Sportvisserij Nederland samen met onder meer Wageningen Marine Research, de Universiteit van Wageningen, de Nederlandse Elasmobranchen Vereniging, de Dutch Shark Society, de Waddenvereniging, het NIOZ en VisNed. Er staat veel werk op stapel. Bijvoorbeeld zal in de zomer van 2021 voor het Waddenprogramma een tiental ruwe haaien worden gezenderd. Maar dit jaar al zijn voor het LIFE IP-onderzoek in de Oosterschelde negen ruwe haaien van zenders voorzien. Deze MiniPATs ('archival tags') werden ingekocht bij WildLife Computers uit de USA en registreren elke tien minuten gegevens van ➤

Kenmerkend zijn de driehoekige en messcherpe tanden.

De auteur (r) met een ruwe haai voorzien van een MiniPAT. Deze verzamelt gedurende 365 dagen data en laat dan los om vervolgens naar het oppervlak te drijven. Deze data geven inzage in het migratiegedrag.

druk-, temperatuur- en licht. De tags zijn zodanig geprogrammeerd dat ze na 365 dagen automatisch loslaten van de rugvin van de ruwe haai. Vervolgens drijven de tags naar het wateroppervlak en maken ze een 'uplink' naar het ARGOS-systeem. De verkregen data worden met slimme software gekoppeld aan hydrologische modellen van de Noordoost Atlantische Oceaan en de Noordzee, om daarmee uiteindelijk het migratiespoor van ruwe haaien te achterhalen. Die informatie is bijzonder nuttig. Want willen wij de 'Nederlandse' ruwe haai goed beheren - met de landen om ons heen - dan zullen we op zijn minst moeten weten welke andere landen dit zeer mobiele dier allemaal doorkruist.

Langeafstandswemmers

Het Nederlandse zenderonderzoek zal over 'onze' ruwe haaien uitsluitsel geven waar zij in de winter naartoe zwemmen. En dat kan heel wat verder zijn dan sommige mensen voor mogelijk houden. Uit divers internationaal onderzoek is bekend dat het dier afstanden kan zwemmen tot 60 kilometer per dag. Daarbij heeft de ruwe haai een zeer groot verspreidingsgebied. Dit omvat de Zuidwest Atlantische Oceaan, de Middellandse Zee, de westelijke Indische Oceaan en de Stille Oceaan. De soort komt

veelvuldig voor nabij kusten tot een diepte van 500 meter. En zij wordt gevangen in de pelagische zone, ver offshore, bijvoorbeeld in de Japanse commerciële long-line visserijen op tonijn of blauwe haai. Op de lagere breedtegraden, in de buurt van de evenaar, migreert de soort tussen de ondiepe wateren in de zomermaanden en de koudere, diepere wateren in de winter. Op hogere breedtegraden, zoals de Europese wateren, zwemt de ruwe haai in de zomer richting de noordpool en 's winters richting de evenaar. Uit het merkprogramma van de Scottish Sea Angling Conservation Network (SSACN) blijkt dat ruwe haaien in de zomer van de Ierse zee helemaal naar de Canarische Eilanden

zwemmen om te overwinteren, en vervolgens weer terug. Maar het kan nog gekker: ruwe haaien die werden gezenderd ten zuiden van IJsland zwommen helemaal naar Australië over een afstand van bijna 5.000 kilometer!

Verantwoord visserijbeheer

Zijn wijde verspreiding, grote mobiliteit en jaarlijkse migratiepatronen maken van de ruwe haai een globetrotter. Toch vormt dit gedrag ook een probleem voor het beheer van de internationale visserij. Want hoe stem je dit onderling goed af? Waar liggen de belangrijkste paaigebieden die je zou moeten beschermen? Welk visserijbeheer er ook uit komt rollen, het is

Door sportvissers gevangen haaien worden voorzien van een geel merkteken. Wanneer deze haaien worden teruggevangen ontstaat een beeld van de migratiepatronen.

Peter Boogaard vist in de Oosterschelde gericht op ruwe haaien en levert een belangrijke bijdrage aan het onderzoek naar deze bijzondere dieren.

duidelijk dat ruwe haaien kwetsbaar zijn. Haaien en roggen zijn typische 'K-strategen'. Met andere woorden: ze groeien traag, bereiken pas op hoge leeftijd de paairijpe leeftijd en brengen ook nog eens een beperkt aantal jongen ter wereld. Dit biologische gegeven maakt dat deze kraakbeenvissen erg gevoelig zijn voor overbevissing. Tegelijkertijd is de ruwe haai een van de meest beviste haaiensoorten ter wereld. Het vlees wordt zowel vers als gedroogd en gepekeld gebruikt. De vinnen worden benut in de Aziatische handel, de lever voor olie en de huid voor leerproducten. In

Australië en Nieuw-Zeeland is het bestand van de ruwe haai gedece-meerd tot minder dan een vijfde van de oorspronkelijke biomassa. Dit vormt ook de aanleiding voor het eerdergenoemde Beleidsonder-steunend Onderzoek en het EU haaien Actie Plan, waarvoor Nederland een afgeleid plan voert. Eén belangrijke maatregel is de EU shark finning regulation. Voorheen werden de karkassen van ontvinde haaien overboord gegooid om de opslagcapaciteit aan boord optimaal te benutten voor de kostbare vinnen. Met deze regulering behoort die praktijk tot het

verleden. Maar misschien zijn nog strengere maatregelen op zijn plaats, zoals Groot-Brittannië die heeft genomen. Daar mag alleen met de hengel gericht op ruwe haai worden gevist en moeten alle ruwe haaien verplicht weer levend terug in zee worden gezet. Zo'n maatregel is wellicht ook een goede suggestie voor Nederland. ■

Geraadpleegde literatuur

Ga voor de geraadpleegde literatuur naar www.invisionair.nl

Uit zender onderzoek blijkt dat ruwe haaien echte afstandzwemmers zijn, die per dag tot 60 kilometer kunnen afleggen.

